



علوم محیطی

علوم محیطی سال نهم، شماره دوم، زمستان ۱۳۹۰
ENVIRONMENTAL SCIENCES Vol.9, No.2, Winter 2012

۵۳-۶۴

مقایسه پایداری مصرف نهاده‌ها در مزارع شالیکاری سنتی و تجهیز شده ایران (مطالعه موردی استان گیلان)

محمدصادق ابراهیمی^{۱*}، خلیل کلانتری^۲، علی اسدی^۳، سیدحمید موحد محمدی^۴، ایرج صالح^۵

۱- استادیار گروه توسعه روستایی دانشکده کشاورزی دانشگاه صنعتی اصفهان

۲- استاد گروه مدیریت توسعه کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، دانشگاه تهران

۳- دانشیار گروه مدیریت توسعه کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، دانشگاه تهران

۴- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، دانشگاه تهران

۵- دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: ۸۹/۶/۱۳ تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۱/۱۷

The Comparison of Inputs Consumption Sustainability in Traditional and Developed Paddy Fields in Iran (Case Study of Gilan Province)

Mohammad Sadegh Ebrahimi,^{1*} Khalil Kalantri,² Ali Asadi,³ Seyed Hamid Mowahed Mohammadi⁴ and Iraj Saleh⁵

1- Assistant Professor of Rural Development Department of Agriculture, Isfahan University of Technology

2- Professor of Agricultural Management and Development Department, Faculty of Agricultural Economics and Development, University College of Agricultural and Natural Resources, University of Tehran

3- Associate Professor of Agricultural Management and Development Department, Faculty of Agricultural Economics and Development, University College of Agricultural and Natural Resources, University of Tehran

4- Associate Professor of Agricultural Extension and Education Department, Faculty of Agricultural Economics and Development, University College of Agricultural and Natural Resources, University of Tehran

5- Associate Professor of Agricultural Economics Department, Faculty of Agricultural Economics and Development, University College of Agricultural and Natural Resources, University of Tehran

Abstract

Land consolidation programs in Iranian rice fields follow numerous targets of which the most important is a decrease in the consumption of chemical inputs: chemical fertilizers and resultant chemical toxicity in paddy fields. The goal of this research is the comparison of input consumption sustainability in traditional and developed paddy fields in Iran (a case study of Gilan Province). The research was conducted in the form of a survey study. The necessary data for this research collected squarely by 188 farmers of land consolidation programs in Gilan Province were sampled using a stratified random sampling procedure. Data was collected through a questionnaire. The reliability of the questionnaire was obtained by calculating the cronbach alpha coefficient (0.65) after conducting a pilot study. The t-test of the test results showed that in two groups of farmers, the farmers of developed paddy lands used significantly more animal manure than traditional land paddy fields. Also, in terms of the consumption of chemical fertilizers, there are significant differences in the two communities and the farmers of developed paddy lands used significantly more urea fertilizer in paddy fields, but rice farmers in traditional paddy fields overall have a greater chemical toxicity consumption, especially of chemical insecticides, than equipped paddy fields farmers.

Keywords: Sustainability of consumption, Chemical inputs, Paddy fields, Gilan Province.

چکیده

یکی از اهداف اساسی از طراحی و اجرای طرح تجهیز و نوسازی اراضی شالیزاری کاهش مصرف نهاده‌ها به خصوص نهاده‌های شیمیایی نظیر انواع کود و سموم شیمیایی می‌باشد. این مقاله با هدف مقایسه پایداری مصرف نهاده‌های شیمیایی در مزارع شالیکاری سنتی و تجهیز شده در محدوده استان گیلان تدوین گردیده است. این پژوهش به صورت میدانی انجام گرفته و داده‌های لازم برای آن، از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی شامل ۱۷۶ شالیکار دارای اراضی سنتی و ۱۸۸ شالیکار دارای اراضی تجهیز شده، جمع‌آوری شد. ابزار تحقیق پرسشنامه بوده که پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ نزدیک به ۰/۶۵ محاسبه گردید. نتایج تحقیق نشان داد میزان مصرف کود شیمیایی شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به طور متوسط با مصرف ۳۶۳ کیلوگرم انواع کودهای شیمیایی در هکتار به میزان ۵۵ کیلوگرم در هکتار به طور متوسط کود بیشتری از شالیکاران سنتی است این میزان از مقدار میانگین لازم برای مزارع بیشتر می‌باشد و شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده (با مصرف ۵/۷ کیلوگرم سم در هکتار)، نسبت به شالیکاران دارای اراضی سنتی (با مصرف ۷/۱ کیلوگرم در هکتار) سم کمتری مصرف می‌نمایند همچنین نتایج آزمون t-تست نشان داد در هر دو گروه شالیکاران دارای اراضی سنتی و شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده میزان استفاده از زنبور تریکوگراما (مبارزه بیولوژیک) تقریباً برابر ولی به لحاظ میزان مصرف کود حیوانی پوسیده شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به مراتب بیشتر از شالیکاران دارای اراضی سنتی کود حیوانی در مزارع استفاده می‌کنند همچنین به لحاظ میزان مصرف کود شیمیایی دو جامعه اختلاف معنی‌داری دارند و میزان مصرف کود اوره در شالیکاران تجهیز شده بیشتر است ولی به لحاظ میزان مصرف سموم شیمیایی شالیکاران سنتی سموم شیمیایی به خصوص آفت کش‌های بیشتری مصرف می‌نمایند.

واژه‌های کلیدی: پایداری، مصرف، نهاده‌های شیمیایی، اراضی شالیزاری، استان گیلان.

* Corresponding author. E-mail Address: Ebrahimi_ms@cc.iut.ac.ir

مقدمه

در بعد زیست محیطی نیز با هدف جلوگیری از فرسایش خاک و تخریب زمین، کاهش مصرف نهادهای به خصوص نهادهای شیمیایی نظیر انواع کودهای و سموم شیمیایی، تثبیت جریان آب در نهرهای بزرگ و کاهش خسارت سیلاب و بالاخره هماهنگی با محیط طبیعی و حفظ مناظر زیبا و قابل استفاده برای همگان را از اهداف طرح عنوان می نمایند.

در بعد نهادی نیز با هدف توسعه سرمایه های اجتماعی، نقش اساسی تغییر دهندگی مشارکتی در جامعه کشاورزی و روستایی با استفاده از رهیافت مطالعه و طراحی مشارکتی، ارزیابی مشارکتی و اجرای مشارکتی طرح با کشاورزان و یا مشارکت نمایندگان (انتخاب نمایندگان و همکاری با آنها در طول مدت طراحی و اجرا طرح) افزایش اعتماد عمومی، وفاق و همبستگی گروهی و به عبارت بهتر ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی که می توان از آن در مسئولیت اداره سرمایه گذاری های انجام شده بعد از اتمام کار پروژه های یکپارچه سازی و همچنین کمک به ایجاد یک نظام حقوقی و قانونی مناسب که موجب ثبت تغییرات حاصله و ارائه شناسنامه اراضی کشاورزی گردد، یاد نمود.

مرور منابع

در تحقیقی که توسط (Hasni Moghadam 2002) با عنوان یکپارچه سازی و تجهیز و نوسازی اراضی در تولید برنج انجام گرفت نتایج نشان داد که پدیده پراکندگی اراضی و به همراه آن عدم تجهیز و نوسازی اراضی باعث بروز مشکلاتی و تا حد زیادی موجب پیدایش آثار منفی در جریان تولید و توسعه

مهم ترین اهدافی که اجرای طرح تجهیز نوسازی اراضی شالیزاری دنبال می کند را می توان در چهار حوزه اقتصادی، اجتماعی، نهادی و زیست محیطی تقسیم بندی نمود. به لحاظ اقتصادی طرح تجهیز نوسازی اراضی شالیزاری به بهبود زیرساخت های کشاورزی و ساختار زمین های کشاورزی، از طریق تغییر وضعیت کرت ها از کرت های کوچک نامنظم به کرت های هندسی بزرگتر، احداث کانال های آبیاری و زهکشی، احداث جاده های بین مزارع، احداث سیستم زهکش، بهبود نظام تولید کشاورزی (که شامل توسعه مکانیزاسیون، مدیریت آب و بهبود سیستم مدیریت مزرعه)، تبدیل شالیزارها به مزارع چند منظوره (کشت محصولات زراعی دیگر در گردش و یا تناوب زراعی منطقه و یا کشت محصولات دیگری بعد از برداشت برنج به عنوان کشت دوم)، افزایش بهره وری نیروی کار و کاهش اتلاف نیروی کار در کرت های پراکنده، توسعه مکانیزاسیون، اصلاح خاک شالیزار در موارد مورد نیاز، متراکم کردن خاک به منظور کاهش فروروی آب و افزایش تحمل پذیری خاک و غیره صورت می گیرد.

در بعد اجتماعی با هدف کاهش صعوبت کار در مزرعه با بهبود سیستم مدیریت مزرعه، بهبود محیط زندگی جامعه روستایی، امکان کنترل سیلاب ها و افزایش کارآمدی سیستم های عمومی مثل جاده ها، رودخانه ها و سیستم های فاضلاب را بهبود می بخشد همچنین توسعه امنیت غذایی جامعه نیز از طریق ایجاد تثبیت در تولید و عرضه مواد غذایی و متنوع سازی تولید از اهداف این طرح می باشد.

کشاورزی شده است از یک طرف سبب برخورد های اجتماعی بین زارعین گشته و تنگناهایی را در امر بکارگیری و استفاده مطلوب از نهاده های زمین، آب، نیروی کار و ماشین آلات بوجود آورده و از طرفی اعمال روش های پیشرفته در کشاورزی را با مشکل مواجه ساخته است.

تحقیق دیگری با عنوان مقایسه اقتصادی نشاکاری سنتی و مکانیزه برنج با تاکید بر نقش نیروی کار در تولید که توسط (Alizadeh 2000) انجام شد نتایج تحقیق نشان داد که استفاده از ماشین نشاکار علاوه بر کاهش سختی کار، بهبود شرایط کشت و عملکرد محصول و جبران کمبود نیروی کار در مواقع بحرانی، موجب کاهش نسبی هزینه تولید نیز می شود. کاهش مقدار بذر برای خزانه گیری، کود و سایر نهاده های کشاورزی از مزایای دیگر کشت ماشینی است.

Kuta Yah (2002) در تحقیقی با عنوان توسعه و چالش های پروژه آبیاری باکلوری^۱ در نیجریه در ایالت اسکوتا^۲ بیان می نمایند که این طرح در دو حیطه کلی زیست محیطی و اقتصادی - اجتماعی دارای اثراتی بوده است بطوریکه خاطر نشان می نماید که در طراحی این پروژه ها می بایست ابعاد اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی و حتی سیاسی اجرای طرح بررسی شده و مورد لحاظ قرار گیرد.

Crecente et al. (2002) در تحقیقی با عنوان بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی ساماندهی اراضی در ایالت گالسیای^۳ اسپانیا بیان می کنند که یکی از اساسی ترین مشکلات کشاورزی در این ایالت کوچک بودن قطعات اراضی است که برای رفع این مشکل طرح ساماندهی اراضی ایجاد

می گردد ایشان ضمن بررسی این طرح بیان می کنند که باید در ایجاد مشارکت بیشتر مردم در طرح دقت به عمل آید ضمن اینکه می بایست این برنامه ها از انعطاف پذیری لازم برخوردار بوده تا بتوان از لحاظ اجتماعی و فنی با توجه به شرایط منطقه مورد فعالیت، تغییراتی را در آن ایجاد نمود.

Kopeva (2002) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که در بعد اثرات زیست محیطی مواردی نظیر کاهش مصرف نیترات و فسفات در اراضی را می توان از نتایج مثبت ناشی از ساماندهی اراضی عنوان کرد.

Kunimitsu et al. (2005) در تحقیقی با عنوان تجزیه و تحلیل سودمندی آثار و اهداف طرح ساماندهی اراضی شالیزاری در ژاپن با استفاده از روش تحقیق با و بدون اجرای پروژه^۴ به بررسی و مقایسه اثرات آن پرداختند آنان شاخص هایی چون افزایش تولید در واحد سطح و کیفیت آن، کاهش هزینه های تولید محصول، توانایی حفظ نیروی کار در مزارع، بهبود بهره وری نیروی کار، بهبود وضعیت تولید آینده با ارائه تسهیلات مالی و زیربنایی، جلوگیری از تغییر کاربری اراضی، بهبود محیط زیست، حفاظت و ممانعت از شیوع بیماری های گیاهی، کاهش هزینه حمل و نقل، بهبود در ایمنی ترافیکی، بهبود در وضعیت مدیریت آب و زهکشی اراضی، ثبت اراضی و مستند نمودن آنها را در این دو گروه بررسی نموده اند و نتیجه گیری نموده اند که اراضی شالیزاری که در آنها طرح اجرا شده است ۶۶ درصد موفق تر بهتر از اراضی هستند که فاقد طرح می باشند به طوری که بهره وری در آنها ۸۰ درصد بهتر بوده و اثرات ناشی از نوسازی اراضی

۱۹ درصد مناسب تر بوده است. ضمن اینکه نتایج تحقیق گویای این مطلب است که هزینه‌های حمل و نقل افراد و نهادها و محصول به نصف کاهش پیدا کرده است و به طور کلی تاثیرات مثبت محیط‌زیستی نیز داشته است.

Niroula and Thapa (2006) نیز در تحقیقی با عنوان اثرات یکپارچه‌سازی، درس‌هایی برای طرح‌های تجهیز و نوسازی در جنوب آسیا، بیان می‌دارند که این طرح دارای منافع اقتصادی و زیست‌محیطی مناسبی است ولی در شکل اجرایی خود به علت وجود بازار ناقص برای تبادل زمین، خلاء قانونی، تمایل کم کشاورزان به دگرگون سازی ساختاری و ایجاد نوآوری، عدم همگونی در ساختار زمین موجود مشکلاتی است که در اجرای طرح پیش می‌آید که می‌بایست در این کشورها در مورد آنها فکر و برایشان چاره اندیشی نمود.

Sundqvist and Anderson (2007) تحقیقی با عنوان مطالعه اثرات طرح تجهیز و نوسازی و یکپارچه‌سازی بر بهره‌وری کشاورزی در مناطق شمالی ویتنام انجام داده و به این نتیجه رسیده‌اند که خرد شدن اراضی باعث اتلاف وقت نیروی کار برای سرکشی به قطعات و کاهش بهره‌وری مدیریت مزرعه و افزایش هزینه‌ها و افزایش اختلاف بین کشاورزان می‌گردد. همچنین آنان تاثیر ساماندهی اراضی را بر متغیرهایی چون موارد زیر را در قبل و بعد از اجرای طرح با همدیگر مقایسه نمودند. تعداد قطعات، اندازه مزرعه، متوسط فاصله قطعات از همدیگر، میزان بذر استفاده شده در هر هکتار، میزان کود و مواد شیمیایی استفاده شده در هر هکتار، میزان استفاده از ماشین آلات و میزان هزینه اختصاص

یافته به آن، میزان ساعات مورد نیاز برای نیروی کار در مزرعه، میزان دسترسی به جاده روستایی و جاده بین مزارع و وضعیت دسترسی به کانال‌های آبیاری را مورد بررسی قرار دادند.

مواد و روش‌ها

دیدگاه کلی حاکم بر این تحقیق با توجه به ماهیت و نوع پژوهش دیدگاه کمی است و از روش‌های تحقیق کمی برخوردار است. این تحقیق از لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی است تحقیق از نظر نحوه گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق) از جمله تحقیقات غیر آزمایشی (توصیفی) بوده و طرح اصلی مورد استفاده در این پژوهش پیمایش است. جامعه آماری تحقیق حاضر شالیکاران دارای اراضی مشمول طرح تجهیز و نوسازی اراضی شالیزاری در استان گیلان می‌باشد. به منظور گردآوری داده‌ها و تعیین نمونه آماری تحقیق ابتدا از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای بهره گرفته شود و استان گیلان به سه منطقه (شرق - مرکز و غرب) تقسیم گردید سپس از بین این مناطق هفت شهرستان به طور تصادفی انتخاب و از هر شهرستان ۳۰ نفر شالیکار دارای اراضی سنتی و ۳۰ نفر شالیکار مشمول طرح تجهیز و نوسازی اراضی انتخاب و در بین آنها پرسشنامه‌های تحقیق تکمیل و اطلاعات لازم جمع‌آوری گردید. در نهایت تعداد ۱۷۶ پرسشنامه برای شالیکاران دارای مزارع سنتی و ۱۸۸ پرسشنامه شالیکاران مشمول طرح مبنای داده‌پردازی قرار گرفتند. ابزار تحقیق پرسشنامه بوده که روایی آن با توجه به نظر اساتید راهنما و مشاور و همچنین کارشناسان خبره سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان بررسی و پس از اصلاح

موارد لازم، پرسشنامه نهایی تحقیق در اختیار نمونه‌های آماری تحقیق حاضر قرار گرفت. پس از جمع‌آوری و ورود داده‌ها به نرم افزار داده‌پردازی (SPSS)، و با استفاده از آمارهای توصیفی و تحلیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

به لحاظ بعد زیست‌محیطی نیز پایداری در دو وضعیت مورد نظر تحقیق یعنی اراضی سنتی کشت برنج و اراضی واقع در طرح تجهیز و نوسازی با توجه به متغیرهای مورد نظر تحقیق مورد قضاوت قرار خواهد گرفت. در این رابطه معیار مناسب نیز عبارتند از:

در خصوص مصرف نهاده‌های شیمیایی به خصوص کود شیمیایی معیار اصلی پایداری برای هر

از آزمایش خاک مورد نظر توصیه کودی لازم از سوی کارشناسان صورت گرفته و در صورت رعایت آن توسط کشاورز خاک مزرعه در یک حالت مطلوب قرار داشته و معیار پایایی در این حالت قابل سنجش است در حالی که مزارع فاقد برگه تشخیص نیاز کودی هستند نیز از سوی ارگانه‌های رسمی در این حیطه نیاز کودی عمومی برای مزارع برنج تدوین شده است که ملاک پایایی در هر وضعیت رعایت این نیاز کودی از سوی کشاورزان برنج‌کار است این نیاز کودی مطابق جدول شماره (۱) تعریف شده است.

بر همین اساس مصرف سموم لازم برای مزارع شالیزار نیز می‌بایست براساس توصیه کلینیک‌های

جدول ۱- مقدار کود مصرفی مناسب برای مزارع برنج (کیلوگرم در هکتار)

ردیف	نوع کود	مقدار کود برای ارقام سنتی (واحد کیلوگرم در هکتار)	مقدار کود برای ارقام پرمحصول (واحد کیلوگرم در هکتار)
۱-	اوره	۱۲۰	۱۸۰
۲-	فسفات	۵۰	۱۰۰
۳-	پتاس	۱۰۰	۲۰۰
۴-	ماکروی کامل	۳۰۰	۴۰۰

(سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان ۱۳۸۷ - مدیریت زراعت)

وضعیت، برآورده ساختن نیاز غذایی گیاه براساس نوع بافت خاک و کمبود عناصر ماکرو و میکروبی مورد نیاز آن است بنابراین یکی از معیارهای پایایی زراعت برنج وجود یا عدم وجود آزمایش خاک مزرعه و تعیین عناصر ماکرو و میکروبی مورد نیاز برای آن است لذا با توجه به نیاز غذایی بدست آمده

گیاه پزشکی مستقر در شهرستان باشد بنابراین می‌توان معیار پایداری مصرف سموم را براساس توصیه کلینیک دانست ضمن اینکه مراجع رسمی مرتبط نیز برای مصرف عمومی سموم لازم برای مزارع شالیزاری براساس جدول شماره (۲) عنوان نمود:

جدول ۲- مقدار سموم مصرفی لازم برای مزارع برنج (کیلوگرم در هکتار)

ردیف	نوع کود	مقدار سم برای هر هکتار (واحد کیلوگرم در هکتار)
۱-	علفکش	۳
۲-	حشره کش	۱/۵
۳-	قارچ کش	۱
۴-	مجموع	۵/۵

(سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان ۱۳۸۷ - مدیریت زراعت)

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان مصرف کود شیمیایی شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به طور متوسط با مصرف ۳۶۳ کیلوگرم انواع کودهای شیمیایی در هکتار به میزان ۵۵ کیلوگرم در هکتار به طور متوسط کود بیشتری از شالیکاران سنتی در مزارع خود استفاده می کنند این موارد در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴- میزان مصرف انواع کودهای شیمیایی توسط شالیکاران

گروه شالیکاران	نوع کود مصرفی	میزان مصرف (متوسط کیلوگرم در هکتار)
شالیکاران دارای اراضی سنتی	اوره	۱۵۰
	فسفات	۷۷
	پتاس	۷۳
	سایر کودهای شیمیایی	۸
	مجموع کود مصرفی	۳۰۸
شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده	اوره	۱۷۶
	فسفات	۹۲
	پتاس	۸۳
	سایر کودهای شیمیایی	۱۲
	مجموع کود مصرفی	۳۶۳

براساس این معیارها به بررسی داده های جمع آوری شده در دو جامعه مورد مطالعه یعنی شالیکاران دارای اراضی سنتی و شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده پرداخته شد. شایان ذکر است که عموم شالیکاران سنتی و دارای اراضی تجهیز شده دارای کشت و کار ارقام سنتی بوده لذا این ارقام مبنای تجزیه و تحلیل های ارائه شده قرار گرفته است.

نتایج

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان مصرف بذر شالیکاران سنتی به طور متوسط نزدیک به ۱۱۳ کیلوگرم در هکتار بذر مصرف می کنند که این میزان به طور متوسط ۷ کیلوگرم در هکتار کمتر از شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده می باشد این موارد در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۳- میزان مصرف بذر شالی توسط شالیکاران

گروه شالیکاران	میزان مصرف بذر (متوسط کیلوگرم در هکتار)
شالیکاران دارای اراضی سنتی	۱۱۲/۸(kg)
شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده	۱۲۰/۴(kg)

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان مصرف انواع سموم شیمیایی شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به طور متوسط با مصرف ۶/۴ کیلوگرم انواع سموم شیمیایی در هکتار به میزان ۱/۹ کیلوگرم در هکتار به طور متوسط سموم شیمیایی کمتری از شالیکاران سنتی در مزارع خود استفاده می کنند این موارد در جدول شماره (۵) ارائه شده است.

جدول ۵- توزیع فراوانی نوع و میزان مصرف انواع سموم شیمیایی به تفکیک گروه شالیکاران

گروه شالیکاران	نوع سم مصرفی	میزان مصرف (متوسط کیلوگرم در هکتار)
شالیکاران دارای اراضی سنتی	حشره کش	۴/۱
	قارچ کش	۰/۶
	علفکش	۳/۶
	مجموع سم	۸/۳
شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده	حشره کش	۲/۲
	قارچ کش	۰/۸
	علفکش	۴/۴
	مجموع سم	۶/۴

شده است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که شالیکاران دارای دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده میزان عدم استفاده از زنبور تریکوگراما (مبارزه بیولوژیک) تقریباً ۵ درصد کمتر از شالیکاران دارای اراضی سنتی بوده است ولی عموماً میزان استفاده آنها در تمامی مراحل سه گانه مبارزه بیولوژیک با استفاده از زنبور تریکوگراما تقریباً ۳۰ درصد و یکسان در هر دو جامعه می باشد.

جدول ۷- چگونگی استفاده شالیکاران از مبارزه بیولوژیک به تفکیک نوع اراضی شالیزاری

چگونگی استفاده از مبارزه بیولوژیک	شالیکاران سنتی		شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده	
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد
عدم استفاده	۷۵	۴۲/۶	۷۰	۳۷/۲
یک مرحله	۱۸	۱۰/۲	۲۱	۱۱/۲
دو مرحله	۳۲	۱۸/۲	۴۲	۲۲/۳
سه مرحله	۵۱	۲۹	۵۵	۲۹/۳
جمع	۱۷۶	۱۰۰	۱۸۸	۱۰۰

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان مصرف کود حیوانی پوسیده نیز شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به مراتب بیشتر از شالیکاران دارای اراضی سنتی کود حیوانی در مزارع استفاده می کنند موارد در جدول شماره (۶) آورده شده است.

جدول ۶- میزان مصرف کود حیوانی توسط شالیکاران

گروه شالیکاران	شاخصه های مصرف کود حیوانی
شالیکاران دارای اراضی سنتی	۴۱۸(kg)
شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده	۷۲۶(kg)

مقایسه میانگین های داده های جمع آوری شده با استفاده از آزمون t- تست نیز نشان می دهد که در متغیرهایی چون میزان استفاده از مبارزه بیولوژیک و میزان مصرف بذر دو گروه از شالیکاران دارای مزارع سنتی و تجهیز شده با هم اختلاف معنی داری ندارند. به عبارت دیگر این دو گروه یعنی شالیکاران دارای مزارع سنتی و شالیکاران دارای مزارع تجهیز شده، در استفاده از مبارزه بیولوژیک و بذر نیز به صورت یکسان از عمل می نمایند. همچنین در مورد مصرف کود حیوانی، مصرف کودهای شیمیایی و سموم شیمیایی در سطح ۹۹ درصد اختلاف معنی داری ندارند. این موارد در جدول شماره (۸) ارائه می گردد

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان استفاده از زنبور تریکوگراما (مبارزه بیولوژیک) در مراحل سه گانه مبارزه بیولوژیک نیز دو جامعه شالیکاران دارای اراضی سنتی و شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده مورد بررسی و مقایسه قرار گرفتند که ویژگی های مورد نظر در جدول شماره (۷) خلاصه

جدول ۸- مقایسه میانگین متغیرهای مورد نظر کمی در دو گروه از شالیکاران دارای اراضی سنتی و تجهیز شده

متغیر گروه‌بندی	میانگین دو گروه	مقدار t	سطح معنی داری
میزان مصرف کود	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۳۰۶/۸۷ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۳۶۲/۶۹	۱۵/۶۱۲**	۰/۰۰۰
میزان مصرف سم	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۸/۳ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۶/۴	۱۹/۰۵**	۰/۰۰۰
میزان مصرف بذر	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۱۱۲/۸۱ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۱۲۰/۴۴	۰/۱۰۰ ns	۰/۷۵۲
مراحل استفاده از مبارزه بیولوژیک	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۱/۳۴ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۱/۴۳	۰/۶۶۹ ns	۰/۴۱۴
میزان مصرف کود حیوانی	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۴۱۸ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۷۲۶	۷/۵۱۸**	۰/۰۰۶
* : معنی دار در سطح ۵٪ ** : معنی دار در سطح ۱٪ ns : غیر معنی دار			

همچنین به منظور روشن شدن حیطه تفاوتها در مقایسه میانگین مصرف این نهاده‌های شیمیایی داخل مبحث کلی سموم و کودهای شیمیایی و میزان پرداخته شد که موارد در جدول شماره (۹) آورده تفاوت در مصرف هر حیطه به طور جزئی نیز به شده است

جدول ۹- مقایسه میانگین متغیرهای مورد نظر کمی در دو گروه از شالیکاران دارای اراضی سنتی و تجهیز شده

متغیر گروه‌بندی	میانگین دو گروه	مقدار t	سطح معنی داری
میزان مصرف کود اوره	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۱۴۹/۷۷ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۱۷۵/۶۱	۱۸/۹۹۴**	۰/۰۰۰
میزان مصرف کود فسفات	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۷۶/۷۲ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۹۲/۲۳	۲/۱۳۶ ns	۰/۲۱۶
میزان مصرف کود پتاس	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۷۲/۶۲ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۸۲/۹۶	۱۶/۳۸۰**	۰/۰۰۰
میزان مصرف کودهای میکرو	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۷/۷۷ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۱۱/۸۸	۹/۲۶**	۰/۰۰۳
میزان مصرف سم علفکش	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۳/۵۴۵ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۴/۴۱۲	۳/۶۷۸ ns	۰/۰۵۶
میزان مصرف سم حشره کش	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۴/۰۶۱ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۲/۱۸۶	۲۱/۹۵۰**	۰/۰۰۰
میزان مصرف قارچ کش	شالیکاران دارای اراضی سنتی: ۰/۶۳۰ شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده: ۰/۷۸۲	۴/۰۳۰*	۰/۰۴۵
* : معنی دار در سطح ۵٪ ** : معنی دار در سطح ۱٪ ns : غیر معنی دار			

نتایج تحقیق نشان می‌دهد در سطح ۹۹ درصد تفاوت بسیار معنی‌داری در مصرف کود اوره، کود پتاسه و کودهای میکرو بین شالیکاران دارای اراضی سنتی و تجهیز شده وجود دارد که در این موارد، مصرف شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده بیشتر است اما در مورد سموم لازم برای مبارزه با آفات نیز در سطح ۹۹ درصد اختلاف بسیار معنی‌داری بین دو گروه مذکور وجود داشته و در این مورد مصرف سم توسط شالیکاران دارای اراضی سنتی بیشتر از شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده است. ولی در سطح ۹۵ درصد اختلاف معنی‌داری در مورد مصرف سم قارچ کش وجود داشته و شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده سموم قارچ کش بیشتری از شالیکاران سنتی مصرف می‌نمایند.

بحث

با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت که به لحاظ میزان مصرف کود شیمیایی شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به طور متوسط با مصرف ۳۶۳ کیلوگرم انواع کودهای شیمیایی در هکتار به میزان ۵۵ کیلوگرم در هکتار به طور متوسط کود بیشتری از شالیکاران سنتی در مزارع خود استفاده می‌کنند که از مقدار متوسط مورد نیاز برای هر هکتار نزدیک به ۶۰ کیلوگرم بیشتر است شاید این به دلیل تغییر بافت خاک به دلیل جابجایی حجم بسیار بالایی از خاک زراعی باشد لذا پیشنهاد می‌گردد به منظور کاهش اثرات مخرب گزارش شده در طراحی طرح مرحله‌ای را برای جمع‌آوری خاک زراعی و سپس شیوه مناسبی برای توزیع آن در مزارع تجهیز شده در پایان کار فراهم آورند. همچنین به لحاظ میزان

مصرف سم نیز شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده میزان متوسط مصرف سم در هکتار آنان در تمامی موارد کمتر از شالیکاران دارای اراضی سنتی بوده به عبارت دیگر کاربرد سموم کمتر می‌تواند دلیلی بر مدیریت مناسب‌تر و پایدارتر زراعت برنج در اراضی تجهیز و نوسازی شده باشد. این نتایج با نتایج تحقیق محققانی مانند (Alizadeh et Kopeva, 2002), (Sundqvist and Anderson (2007), al., (2000), (Kunimitsu et al., (2005), مبنی بر کاهش مصرف کودهای شیمیایی و ایجاد تاثیرات زیست‌محیطی مناسب ناشی از این کاهش تایید می‌گردد. به لحاظ بررسی وضعیت پایداری با توجه به شاخص‌های مصرف بهینه کود، ارائه شده توسط کمیته تخصصی وزارت جهاد کشاورزی و موسسه تحقیقات برنج و مقایسه آن با داده‌های بدست آمده از نمونه آماری تحقیق می‌توان گفت که شالیکاران اراضی سنتی به لحاظ مصرف کود تا حد نزدیک به ۳۰۰ کیلوگرم در هکتار پایدار عمل می‌نمایند اما شالیکاران تجهیز شده با توجه به تغییر در بافت خاک عموماً مبادرت به استفاده از کود اوره به صورت سرک می‌نمایند لذا مصرف این نوع کود در اراضی شالیزاری تجهیز شده بیشتر از اندازه توصیه شده توسط سازمانهای تحقیقاتی و مشورتی - حمایتی موجود می‌باشد.

نتایج تحقیق بیانگر آن است که در هر دو گروه شالیکاران دارای اراضی سنتی و شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده میزان استفاده از زنبور تریکوگراما (مبارزه بیولوژیک) تقریباً برابر بوده به طوری که نزدیک به ۳۰ درصد شالیکاران در دو جامعه اقدام به استفاده از زنبور تریکوگراما در تمامی مراحل سه گانه مورد نظر را دارند و

۷۵ درصد از شالیکاران دارای اراضی سنتی و ۷۰ درصد از شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده هنوز از از زنبور تریکوگراما (مبارزه بیولوژیک) استفاده نمی کنند. به نظر می رسد استفاده از روش های آموزشی - ترویجی و حمایتی در جهت تشویق بیشتر شالیکاران به استفاده از مبارزه بیولوژیک و همچنین دقت بیشتر سازمان های اجرایی بر تولید و به خصوص زمان عرضه این حشرات مفید در این راستا می تواند موثر و مناسب باشد.

نتایج تحقیق نشان داد به لحاظ میزان مصرف کود حیوانی پوسیده نیز شالیکاران دارای اراضی تجهیز و نوسازی شده به مراتب بیشتر از شالیکاران دارای اراضی سنتی کود حیوانی در مزارع استفاده می کنند این امر شاید به دلیل دسترسی بهتر ماشین آلات و حمل و نقل راحت این نهاده به مزرعه باشد. لذا می توان عنوان نمود که طرح تجهیز و نوسازی اراضی شالیکار در این راستا نیز توانسته موثر و مناسب عمل نماید.

نتایج تحقیق نشان می دهد در سطح ۹۹ درصد تفاوت بسیار معنی داری در مصرف کود پتاسه و کودهای میکرو بین شالیکاران دارای اراضی سنتی و تجهیز شده وجود دارد که در این موارد، مصرف شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده بیشتر است این امر شاید به دلیل تخصیصی تر شدن مصرف و آگاهی بیشتر شالیکاران در حیطه اراضی تجهیز شده نسبت به مزایا و چگونگی استفاده و تاثیرات ناشی از مصرف این نوع کودها در مزارع شالیزاری می باشد.

به لحاظ مصرف سموم شیمیایی نیز، از آنجایی که شاخص مطلوب از نظر سازمان های تحقیقاتی، ۵/۵ کیلوگرم در هکتار بیان شده است می توان نتیجه

گرفت که شالیکاران دارای اراضی تجهیز شده با مصرف ۵/۷ کیلوگرم در هکتار نسبتاً پایدار عمل می نمایند ولی شالیکاران دارای اراضی سنتی با مصرف ۷/۵ کیلوگرم در هکتار، بیشتر از میزان بهینه و توصیه شده مصرف می نمایند که ممکن است موجب افزایش ناپایداری زیست محیطی را فراهم نماید. این عامل شاید به دلیل مصرف بیش از اندازه حشره کش ها باشد و همان طور که نتایج مقایسه میانگین ها نیز نشان می دهد مصرف حشره کش در مزارع سنتی بیش از اندازه توصیه شده توسط سازمانهای تحقیقاتی و حمایتی است که می تواند به دلیل عدم استفاده از ادوات مکانیزه مناسب برای پخش بهتر و موثرتر آفت کش ها و همچنین وجود وجود کانون های تخم ریزی و زمستان گذرانی آفات در مزارع به علت وجود خواستگاه های طبیعی و سایه انداز درختان و گیاهان اطراف مزارع سنتی باشد که طرح تجهیز با قابلیت استفاده از ادوات مکانیزه و حذف کانون های خطر در مزارع تجهیز شده توانسته است از مصرف بیش از اندازه این سموم تا حد چشمگیری بکاهد. این نتایج با نتایج تحقیقات (Kopeva, 2002), Sundqvist and Anderson (2007), Kunimitsu et al., (2005) و (Alizadeh et al., 2000) مبنی بر کاهش مصرف سموم در اراضی تجهیز شده مورد تایید قرار می گیرد. در مورد مصرف قارچ کش ها نیز اگرچه کشاورزان دارای اراضی تجهیز شده قارچ کش های بیشتری مصرف می نمایند اما این مقدار از متوسط توصیه شده توسط سازمانهای حمایتی و مشاوره ای (یک کیلوگرم در هکتار) بیشتر نبوده بطوری که می توان عملکرد هر دو گروه را مورد مصرف قارچ کش ها، مطلوب و پایدار ارزیابی نمود.

Mansorfar, K. (1998). Statistics methods. Tehran: Tehran university publication.

Crecente, R., C. Alvarez and U. Fra (2002). Economic, social and environmental impact of land consolidation in Galicia. *Journal of Land Use Policy*, 19: 135-147.

Kopeva, D. (2002). Land Fragmentation and Land Consolidation in BULGARIA. International Symposium by FAO, GTZ, FIG, ARGE Landentwicklung and TUM,, Land Fragmentation and Land Consolidation in CEEC: A gate towards sustainable rural development in the new millennium "Munich, 25-28.

Kunimitsu, Y. (2005) Impacts of paddy-field consolidation projects on farmland rental transactions: application of discrete choice model. *Japan J Rural Econ*, 7:49-60

Kunimitsu, Y., S. Nakata and R. Toshima (2005). A benefit incidence analysis on the far-reaching effects of paddy-field consolidation projects. *Journal Paddy and Water Environment*. Springer Berlin / Heidelberg, 3 (2): 127-134.

Kuta Yah. M. (2002). Development and Challenges of Bakolori Irrigation Project in Sokoto State, NIGERIA. *Nordic Journal of African Studies*, 11(3): 411-430.

Niroula, G.S. and G.B.Thapa (2006). Impacts and causes of land fragmentation, and lessons learned form land consolidation in south Asia. *Science Direct. Land use policy*, 22 (4): 358-372.

با توجه به نتایج این تحقیق می‌توان امیدوار بود که اگر فرآیند اجرای طرح به‌خصوص در حیطه استفاده از خاک زراعی و عدم تغییر شدید ناشی از جابجایی خاک سطح‌الارض در اثر اجرای طرح نیز دقت گردد از مصرف بیش از حد کودهای نیتراژ و پتاسه نیز می‌توان جلوگیری به عمل آورد و در حالت کلی فضای پایدارتری را برای کشت و زرع برنج به لحاظ مصرف نهادهای شیمیایی ایجاد نمود.

پی‌نوشت‌ها

- 1- Bakolori Irrigation Project
- 2- Sokoto State
- 3 - Galicia
- 4- With-without method

منابع

Ashakar, M.A., H. Asadpoor and A. Alipoor (2006). Survey of point of view toward land consolidation in rice farms in Mazandaran province: a case study of Glirad village in joybar parish. *Natural Research Center*. Mazandaran. Iran.

Alizadeh, M.R. (2000). Economic comparison of traditional and mechanized rice transplanted with emphasis on the role of labor in the production. *Rice Research Institute of Iran*. Rasht (Iran).

Hasni Moghadam, M. (2002). Integrating and renovating and equipping land in rice production. Review of the first scientific collection - Application Equipment - Renovation and integrating land Paddy country. 20 and 21 December 1381. Ghaemshahr

Sundqvist, P. and L. Anderson (2007). A study of the impacts of land fragmentation on agriculture productivity in Northern Vietnam. The Australian Journal of Agricultural and Resource Economics, 51(2), 195-211.



Archive of SID